

ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ НАВИЧОК НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ ЯК НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНА ПРОБЛЕМА

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сьогодні особливу вагу набуває вивчення сучасних освітніх процесів розвитку вищої, зокрема педагогічної освіти в країнах Заходу, де модернізуються зміст, структура та методи підготовки майбутніх фахівців, розвиваються нові форми та зв'язки між професійною підготовкою вчителів країн Західної Європи. Тому значний інтерес процесу вдосконалення підготовки майбутнього вчителя до науково-дослідної діяльності має досвід вищих навчальних закладів провідних країн світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Питанню науково-дослідної роботи студентів присвячено багато праць як вітчизняних так і зарубіжних науковців, зокрема: теорії та історії вищої педагогічної освіти за кордоном (В.А.Капранова, Н.С.Ладижець, М.Д.Нікандров, Л.П.Пуховська, М.П. Лещенко, В.Я.Пилиповський); науково-педагогічної і науково-дослідної підготовки студентів вищих навчальних закладів (Г.Т.Кловак, І.В.Каташинська, О.М.Микитюк, Г.О.Шишкін, Г.М.Храмова, О.М.Мартиненко, М.О.Князьян, Н.М.Яковлева, О.С.Овакімян, М.А.Байдан); монографічних досліджень британських науковців, присвячених різним аспектам історії і теорії педагогіки (Г.Девіс, К.Джонсон, Е.Хокінс, П.Хьорст, Р.Пітерс, Дж. Копеман, Л.Стенхауз, Дж.Річардс та ін.). Саме аналіз останніх джерел і публікацій свідчить, що проблема визначення сутності і специфіки науково-дослідної роботи студентів як в Україні, так і у Великобританії є сьогодні актуальною.

Формулювання цілей статті... Мета даної статті – розглянути та проаналізувати основні форми і методи науково-дослідної роботи студентів у системі вищої педагогічної освіти Великобританії.

Виклад основного матеріалу дослідження... Основним напрямом науково-дослідної діяльності студентів у вищих навчальних закладах Великобританії є практична педагогічна підготовка спеціалістів. З одного боку, вона передбачає засвоєння студентами передового педагогічного досвіду, з другого – розвиток їх власних здібностей “бачити” педагогічний процес і керувати ним.

Британська політика у науково-дослідній сфері вивчає наступні питання:

- вивчення організаційних структур – моделей та обов'язків установ та їх взаємозв'язків одна з одною;
- визначення пріоритетів державних наукових досліджень. Як вони встановлюються? На якому рівні?
- Заохочення студентів до міждисциплінарної діяльності;
- виявлення та підтримка найкращих науково-дослідних центрів;
- створення інфраструктури, необхідної для найновіших науково-дослідних досліджень;
- заохочення промисловості до фінансування наукових досліджень та інноваційної діяльності;
- налагодження зв'язків між науковцями та промисловістю;
- створення умов для діалогу між наукою та суспільством;
- розвиток людського потенціалу для сталого розвитку науки і техніки у Великобританії.

Наш теоретичний погляд на формування у студентів навичок науково-дослідницької роботи спирається на ряд відомих положень, а саме:

1. зв'язок досліджень з навчальним процесом.
2. аналітичний підхід до результатів досліджень, що сприяє залученню студентів в процес пояснення вивчених явищ і процесів обґрунтуванню закономірностей.
3. історичний підхід до розвитку дослідницької діяльності, що необхідний для визначення генезису наукових відкриттів.
4. Інноваційний підхід до досліджень, що визначає концентрацію уваги студентів на залучення нового, поліпшення розуміння досліджуваних явищ, їх осмислення.

Можна виділити основні етапи науково-дослідницької роботи студентів:

- проведення аудиторних занять (оглядово-консультаційних та проблемних лекцій);
- ознайомлення студентів з теорією проблем дослідження (тема – система; тема – складна задача; тема – елемент інноваційного рішення);
- організація вивчення студентами процесу дослідження;
- введення завдань з елементами дослідження (на аналіз та обґрунтування в процесі усного опитування та бесіди із студентами);
- постановка дослідницької частини теоретичного дослідження (в тому числі, шляхом аналізу літературних джерел) на прикладі курсових робіт;

- вирішення дослідницьких задач через виконання дипломних робіт.

Як вже зазначалось, першочерговою задачею студентів є обґрунтування актуальності теми, яка, на наш погляд, повинна визначатися самим дослідником – студентом, а тому у студента, працюючи над темою, з'являється інноваційна діяльність, тобто відбувається збагачення оновлення теми і етапів дослідження новими теоретичними поглядами. На думку британських педагогів П. Хьорста, С. Френе, Г. Бредлі та ін. науковців для того, щоб правильно сформулювати тему дослідження, потрібно визначити механізм необхідних дій, враховуючи, що тема не повинна охоплювати багато проблем, бути багатоманітною.

Не менш важливим методом навчання, націленим на наукову роботу студентів з оволодіння знаннями та вміннями можна віднести *дослідницький метод*. Так, наприклад, студенти експериментальних груп Брістольського університету, виконують дослідницький проект, який дозволяє розвивати навички дослідження, експериментування і самостійного вивчення наукової та іншої літератури з проблеми. Саме така робота потребує від студента вміння підготувати, провести, проаналізувати власний психолого-педагогічний експеримент і потім використовувати в практиці своєї діяльності його результати. У Кембріджському і Оксфордському університетах створені всі сприятливі умови для науково-дослідної роботи студентів, всі наукові школи і лабораторії мають сучасне обладнання, можна цілодобово знаходитися на факультеті та користуватися послугами бібліотеки.

Головним завданням оволодіння основами дослідження є аналіз явищ і пояснення своїх результатів, в чому студент і проявляє себе як дослідник, а тому до *факторів* формування їх навчально-дослідницької діяльності можна віднести:

- особистісний підхід до навчання;
- орієнтація на продуктивне досягнення результату;
- проблемне навчання як інструмент розвитку досвіду творчої діяльності;
- оптимальне сполучення логічних та евристичних методів вирішення задачі;
- креативна організація навчального процесу, максимальне наповнення його творчими ситуаціями;
- створення ситуації спільної пошукової діяльності;
- деталізація навчального процесу;
- створення психологічної атмосфери, оптимальних умов для творчої діяльності.

Таким чином, в результаті досвіду освоєння студентами навичок дослідницької діяльності можна виділити деякі його позитивні сторони:

- знайомство з етапами наукової роботи;
- вибір теми;
- визначення елементів методології;
- виявлення змісту теоретичного дослідження;
- формування гіпотези;
- визначення знань, методів дослідження та ін.

Цілоком природно, що найбільший ефект від наукової роботи студентів може бути досягнутий за наявності у них внутрішньої мотивації, у якій, як було відзначено [1, с. 7-11], варто виділити три основні аспекти:

- *професійний* (підвищення загального рівня знань, формування кваліфікованого фахівця, підвищення рівня підготовки за напрямком досліджень);
- *моральний* (участь у конкурсах, олімпіадах, конференціях як відчуття необхідності й можливості самовираження та самореалізації);
- *матеріальний* (формування на основі ідей проектів, що приносять прибуток, грошова винагорода і т.п.).

Важливо підкреслити, що різноманітні форми учбових та позаучбових занять ґрунтуються на принципі "навчання через дослідження", а це не тільки формує дослідницькі вміння та навички у студентів, але й сприяє розвитку зацікавленості до своєї професії, формуванню особистої культури педагога.

Наукове дослідження як процес пізнання реалізується через застосування цілого комплексу спеціальних прийомів – методів пізнання і мають забезпечити надійність і достовірність наукового дослідження. А надійність отримання результатів буде значно вищою, якщо вони підтверджуються декількома (краще принципово різними, незалежними, а не однотипними) методами. Отже, практично в будь-якій науково-дослідній роботі поряд з вибором і обґрунтуванням теми наукового дослідження, виконанням дослідження важливими є етапи впровадження його в практику роботи тієї чи іншої системи та оцінка ефективності [2, с. 235].

Загалом, організація наукового процесу в британських вузах передбачає, насамперед, виділення основних характеристик, а саме: потребу в наукових дослідженнях; об'єкт і предмет дослідження; результати наукових досліджень. Студент повинен проявити творчість при теоретичному дослідженні, а це – нові відкриття, встановлення невідомих науці нових фактів, створення нової, цінної для людства інформації. Саме в процесі дослідницької діяльності студенти оволодівають деякими навичками спостереження, експериментування, співставлення і умови, які сприяють виникненню у студентів пізнавальної потреби в набутті знань, оволодіння способами їх використання, що впливають на формування умінь і навичок творчої діяльності.

Психолого-педагогічні дослідження показують, що дослідницька діяльність студентів суттєво відрізняється від наукової діяльності вчених. В той же час можна відмітити, що дослідницька робота студентів дуже близька до справжнього наукового дослідження, так як студенти в її результаті роблять для себе "відкриття", одержуючи нові знання [3, с. 42-48]. Дослідницьке навчання ставить студента в ситуацію, коли він сам володіє поняттями і підходом до вирішення проблем в процесі пізнання, на яке спрямовує його викладач. Особливо при плануванні й організації наукової роботи необхідно враховувати дедалі більше зростання ролі колективності в наукових дослідженнях. Досвід переконливо показує доцільність і високу ефективність наукових досліджень, що проводяться комплексними колективами, які об'єднують студентів та викладачів різних суміжних галузей знань. На основі проведених досліджень були отримані певні результати. Так, наприклад, студенти, що займаються науково-дослідною роботою, володіють рівнем творчої уяви (100%), високим рівнем складності уяви (80%). Саме розвинена уява є однією з умов ефективності науково-дослідної роботи, тому що уява сприяє отриманню нових знань [4, с. 130-136]. Тому, в залученні студентів до участі в дослідницькій діяльності в усіх формах, розвитку в них навичок самостійного наукового пошуку відіграє *студентське наукове товариство*. Так як підготовка британських фахівців в системі безперервної педагогічної освіти включає в себе задачі з формування у студентів дослідницьких вмій та навичок, становлення педагогічної позиції майбутнього фахівця, саме на це і направляє свою роботу студентське наукове товариство, а саме:

- включення в дослідницьку роботу студентів відповідно до їх наукових інтересів;
- організація наукових позааудиторних занять з студентами в рамках студентського наукового товариства;
- підготовка та проведення науково-дослідницьких конференцій, конкурсів, олімпіад і т. п.;
- реагування на видання студентських наукових збірників праць.

Сформувавши стійку мотивацію студента до участі в дослідницькій діяльності можна тільки за умов підвищення суб'єктивної значимості даного виду діяльності для студента, а якісне наукове дослідження повинно бути сучасним та входити в зону найближчого розвитку.

Таким чином, за допомогою участі в роботі студентського наукового товариства студент повинен одержати дієве підтвердження значення дослідницького пошуку для його особистого росту, набуття професійних якостей і, в решті решт, практичної цінності. Враховуючи ціннісні орієнтації сучасної молоді, її вікові та психологічні особливості студентів і інтереси, спочатку, при знайомленні студентів з роботою студентського наукового товариства увага приділяється не стільки історії, науковому змісту, скільки привабливим організаційним формам роботи.

Цікаво відмітити, як і в багатьох Західних державах, у Великобританії поступовий перехід на оплату наукових досліджень по грантах. Адже для реалізації наукової роботи, зокрема для перевірки нових зразків техніки і наукових гіпотез, обробки даних і добору оптимальних варіантів розв'язання науково-технічних задач вкрай необхідне матеріально-технічне оснащення наукових лабораторій та наукових підрозділів, застосування новітньої дослідницької апаратури, обчислювальної техніки, дослідних комплексів [5, с. 18-25]. Матеріальна сторона проведення наукової діяльності – залежить від того, як британський уряд відноситься до своїх вчених, взагалі до наукової діяльності, наскільки матеріально підтримує цю діяльність.

Варто відзначити, що уряд Великобританії повернувся до системи національних грантів, згідно якої студенти можуть одержати грант, який би повністю покривав їх витрати на навчання та наукову роботу.

Більшість наукових досліджень, які фінансуються за державний кошт, проводиться в університетах, що досить сильно відрізняється від української системи науки. У Великобританії існує так звана подвійна система підтримки. За цією системою близько 40% фінансування, яке отримують британські університети, надходить у форму базового фінансування, іншими словами, це кошти, що йдуть на потреби самого університету. Решта – 60% – проходить через науково-дослідні ради (the Research Councils) що витрачається на фінансування проектів, тобто окремі науковці або науково-дослідні групи змагаються за ці кошти [6, с. 50]. Це дуже важливо, оскільки Великобританія таким чином отримує дуже гнучку систему, яка дозволяє змінювати пріоритети швидше, ніж система, що повністю або більшою частиною залежить від базового фінансування, а у системі подвійної підтримки науково-дослідної діяльності у Великобританії діють – ради фондів вищої освіти (the Higher Education Funding Councils), які опікуються базовим фінансуванням, та науково-дослідні ради, які опікуються більш чутливим до потреб часу фінансуванням проектів.

Сьогодні питанню організації науково-дослідної діяльності студентів у Великобританії приділяється дуже велика увага. Наприклад, Британський Музей науки регулярно публікує найкращі студентські статті, а студенти мають змогу слухати спецкурси з "технології" наукових виступів. Такі авторитетні наукові журнали, як "Science" та "Teaching and Change" почали регулярно публікувати результати наукових досліджень вчителів та студентів [7; 8,]. Не викликає сумніву теза, оскільки головним принципом діяльності університету, основою якості освітніх послуг, що ним надаються, є нероздільність освіти і науки, а одним із найголовніших завдань у роботі вищого закладу освіти – підвищення ефективності наукової діяльності викладачів і студентів, зростає значення

планування наукової роботи, на перспективу. І дуже важливо сконцентрувати все зусилля на розв'язання ключових питань наукового пошуку, сформулювати інфраструктуру планування та здійснення наукових досліджень.

Висновки... З огляду на сказане, можна зробити висновок, що головна задача вищих навчальних закладів Великої Британії полягає в тому, щоб навчити студентів навичкам наукової роботи, а не покласти на майбутніх фахівців виконання самостійних наукових робіт. Сучасний університет повинен не тільки поєднувати знання та засоби їх передавання та розповсюдження, а й максимально сприяти виробленню та розширенню інтелектуальних і духовних можливостей суспільства. Адже концепція розвитку вищої освіти наголошує: поза науковою діяльністю неможлива підготовка фахівця, формування і розвиток сучасної освіченої особистості.

Література

1. Сергиенко С.А., Прус В.В., Некрасов А.В. Научно-исследовательская работа – повышение уровня подготовки специалистов / С.А. Сергиенко, В.В. Прус, А.В. Некрасов // Вісник КДПУ: Наукові праці КДПУ. – Випуск 2003 (18). – Кременчук: КДПУ, 2003. – С. 7-11.
2. Цехмістрова Г.С. Основи наукових досліджень / Г.С. Цехмістрова. – Навч. посіб. для студ. вузів. – К.: Слово. – 2003. – 235 с.
3. Решетньова И.И. Исследовательская деятельность студентов в системе непрерывного педагогического образования / И.И. Решетньова // Инновации в образовании. – 2007. – № 8. – с. 42-48.
4. Гордеева Н.А. Роль творческого воображения в научно-исследовательской деятельности студентов / Н.А. Гордеева // Инновации в образовании. – 2007. – № 11. – С. 130-136.
5. Рожицький М. Можливості виконання науково-технічних робіт в рамках міжнародних грантів / М. Рожицький, К. Музика // Новий колегіум. – 2005. – № 4. – С. 18-25.
6. Кінен М. Британський досвід прогнозно-аналітичних досліджень та використання їх результатів у практиці реалізації державної політики в науково-технологічній та інноваційній сферах / М. Кінен // Наука та наукознавство. – 2006. – № 3. – С. 49-57.
7. Research Register. Institute of Education. University of London. London, 2008.
8. White J. New Aims for a new National Curriculum// The National Curriculum beyond 2000: the QCA and aims of education.

Анотація

У даній статті автор розглядає теоретичні та методологічні підходи щодо науково-дослідної роботи студентів в системі вищої педагогічної освіти Великої Британії.

Аннотация

В данной статье автор рассматривает теоретические и методологические подходы научно-исследовательской работы студентов в системе высшего педагогического образования Великобритании.

Summary

In this article the main theoretical and methodological approaches of preparing the British students is presented.

Ключові слова: науково-дослідна діяльність, вища педагогічна освіта, теоретичне та методологічне дослідження.

Ключевые слова: научно-исследовательская деятельность, высшее педагогическое образование, теоретическое и методологическое исследование.

Key words: scientific-research activity, higher pedagogical education, theoretical and methodological research.

Подано до редакції 9.10.2010.

Рекомендовано до друку канд. істор. наук, доц. Балагурою О.В.

УДК 378.016:94(477):291.16

© 2010

Ремньова А.Г.

ВИХОВАННЯ МІЖКОНФЕСІЙНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Проблема виховання толерантності є особливо актуальною в сучасному українському суспільстві, характерними ознаками якого є політичний плюралізм і релігійне розмаїття. З одного боку, полікультурність, суспільно-політична, релігійна диференціація суспільства є проявом його демократичності, практичним виявом свободи, а з іншого – часто породжує напруженість та конфронтацію в релігійній сфері. Хоча в незалежній Україні характер суспільного життя, а також освіти, науки, культури є світським, суперечності в позиціях щодо віри і релігії знаходять своє відображення в суспільному житті. Адже відомо, що мораль, культура, мистецтво в значній мірі базуються на релігії, релігійних образах та значеннях [2, с. 60]. Саме тому характер міжконфесійних стосунків (як між окремими конфесіями, так і між особистостями, які є представниками різних релігійних світобачень або атеїстів) має великий вплив на суспільне життя в нашій державі. Для того, щоб запобігти виникненню соціальної напруги та попередити конфронтаційні